

I. М. Рєпіна,
кандидат економічних наук, доцент,
докторант кафедри економіки підприємств
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»
rephouse@mail.ru

ДІАЛЕКТИЧНІ ПРОТИРІЧЧЯ ТРАНСФОРМАЦІЇ РЕСУРСІВ В АКТИВИ ПІДПРИЄМСТВА

Стаття присвячена дослідженню процесу трансформації ресурсів в активи підприємства з виокремленням внутрішніх діалектичних протиріч. Перехід ресурсів в активи суб'єкта господарювання представлено автором у вигляді каскаду з п'яти етапів трансформації, що мають забезпечити сталий розвиток та конкурентоспроможність підприємства на цільовому ринку.

Ключові слова: ресурси, активи, протиріччя, трансформація, сталий розвиток.

И. Н. Репина
ДИАЛЕКТИЧЕСКИЕ ПРОТИВОРЕЧИЯ
ТРАНСФОРМАЦИИ РЕСУРСОВ
В АКТИВЫ ПРЕДПРИЯТИЯ

Статья посвящена исследованию процесса трансформации ресурсов в активы предприятия с выделением внутренних диалектических противоречий. Переход ресурсов в активы субъекта хозяйствования представлен автором в виде каскада из пяти этапов трансформации, которые должны обеспечить устойчивое развитие и конкурентоспособность предприятия на целевом рынке.

Ключевые слова: ресурсы, активы, противоречия, трансформация, устойчивое развитие.

I. M. Repina
DIALECTICAL CONTRADICTIONS OF
RESOURCES TRANSFORMATION
IN ASSETS OF ENTERPRISE

The article is devoted to research of process of transformation of resources in the assets of enterprise with excretions of dialectical self-contradictions. Passing of resources to the assets of a business entity is presented by an author as a cascade of five stages of transformation that must provide steady development and competitiveness to the enterprise at the target market.

Key words: resources, assets, contradictions, transformation, sustainable development.

Постановка проблеми. Будь-яка проблемна ситуація складається в реальному житті. Вона зазвичай містить глибокі протиріччя між елементами процесу. Сучасному суспільству властиві докорінні перетворення і реформи складного й суперечливого характеру в усіх сферах громадського життя. У перехідному періоді найбільшою гостротою відзначається система соціальних протиріч, що є джерелами змін. Вирішальними у сфері соціальних протиріч за своєю роллю та впливом на динаміку суспільного розвитку є економічні протиріччя, існування яких зумовлене протилежністю економічних інтересів суб'єктів господарської діяльності, що вступають в економічні відносини. Ретельне вивчення природи і ролі діалектичних протиріч у трансформації ресурсів в активи підприємства має забезпечити подальший ефективний розвиток суб'єкта господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню ресурсів та активів підприємства присвячені праці багатьох відомих вітчизняних учених, серед яких: І. А. Бланк, О. Б. Бутнік-Сіверський, В. М. Гєсць, О. Г. Мендрул та ін.). Цьому питанню приділило увагу чимало закордонних дослідників, а саме: Б. Лев (*Baruch Lev*), Дж. Барні (*J. B. Barney*), С. Гошал (*Sumantra Ghoshal*), А. Градов (*A Gradov*), Г. Кокінз (*Gary Cokins*), П. Друкер (*Peter F. Drucker*), Р. Каплан (*Robert S. Kaplan*), Дж. Б. Куїнн (*James Brian Quinn*), Г. Мінцберг (*Henry Mintzberg*), Д. Нортон (*David P. Norton*), Дж. Р. Хитчер (*James R. Hitchen*), О. Копилов (*O. Kopylov*), М. Марінічева (*M. Marinicheva*), О. Шиганов (*O. Shiganov*) та ін. У роботах указаних авторів досліджуються переважно базові категорії зазначеної наукової проблематики, визначається вартість активів. Але питання ідентифікації діалектичних протиріч активації ресурсів відповідно до потреб сучасної економіки підприємства не розглядається.

Мета статті полягає в дослідженні діалектичних протиріч, що супроводжують процес трансформації ресурсів в активи підприємства.

Основні результати дослідження. Уявлення про протиріччя сформувалися у глибокій античності. Основою для виникнення протиріччя стала наявність протилежностей, як гармонійних, так і дисгармонійних (тих, що не можуть співіснувати без боротьби між собою). Економіку можна представити у вигляді процесу розвитку системи відповідно до діалектичного закону Г. Гегеля, за яким для її формування й становлення необхідна наявність протиріччя, що вимагає вирішення. Протиріччя – це категорія, яка визначає певний тип взаємодії різних та протилежних сторін, властивостей і тенденцій у складі тієї чи іншої системи або між системами, процес зіткнення протилежних протиріччя та сил. Розуміння діалектичного протиріччя, за логікою Гегеля, зводиться до взаємодії «протилежних, взаємовиключних сторін і тенденцій, предметів та явищ» [1]. «Протиріччя» є складною й багатогранною категорією, яка виконує різноманітні теоретико-методологічні, гносеологічні та практичні функції:

- **актуалізації**, що надає дослідженню суспільну значущість, адже будь-яке дослідження актуальне настільки, наскільки масштабно загострена проблема, що вивчається;
- **регуляції**, що як вихідний пункт дослідження суттєво впливає на розробку всіх розділів програми дослідження;
- **прагматизації**, що означає: коректне формулювання проблеми забезпечує практичний ефект усього дослідження, а також визначає зону впровадження висновків і практичних рекомендацій.

Ідентифікація і формулювання протиріччя – це наполовину вирішена проблема. Для цього необхідно проводити ґрунтовне дослідження природи процесів та явищ, яким притаманні протиріччя.

Визначеною складовою реальності, яка містить у собі гносеологічну і пізнавальну проблему, є об'єкт дослідження, який у конкретизованому вигляді виступає як процес перетворення економічних ресурсів у активи підприємства.

ва із подальшою їх капіталізацією задля сталого розвитку суб'єкта господарювання та забезпечення його конкурентоспроможності. Відповідно до обраного об'єкта дослідження запропоновано авторську модель трансформації ресурсів в активи підприємства, на базі якої ідентифіковано головне протиріччя сучасної економічної системи [2]. Цю модель представлено як каскад із п'яти етапів трансформації: ідентифікація, активація, продукування, консолідація та визнання (рис.). Кожний етап має власне коло проблем і невизначеностей.

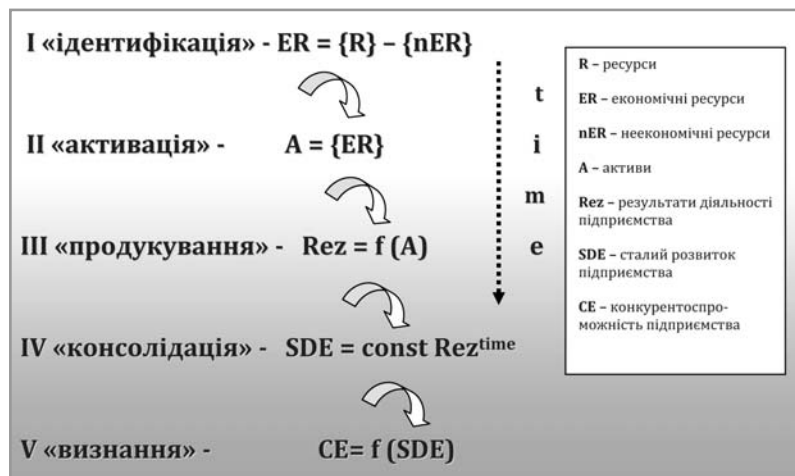

Рис. Каскад елементів моделі трансформації ресурсів у активи підприємства
Джерело: Власна розробка автора

На етапі «ідентифікація» постає проблема виокремлення економічних ресурсів серед загальних ресурсів простору. Ресурси є частиною природного середовища, яке сформувалося без участі людини і потім було залучене в господарський оборот. Елементи природного середовища стають для суспільства ресурсами лише на певній стадії розвитку продуктивних сил, коли з'являється потреба в них та можливість їх використання. У книзі «Економіка природокористування» автори Черевко Г. В. і Яцків М. І. наводять влучний приклад перетворення природного ресурсу на фактор виробництва: «...вода у природному стані є даром природи. Вона знаходиться поза всяким господарським обігом й не підлягає грошовій оцінці. Інша річ, коли вода, взята із джерел зрошення, набуває нової якості під впливом засобів і праці, вкладеної у процесі будівництва та експлуатації каналів і споруд. У цьому випадку вона має певну вартість та є ресурсом для суспільства. Перетворення ж води з продукту природи у зрошувальну рідину означає перетворення її в засіб виробництва» [3]. Отже, ресурси в економіці слід розглядати як елементи потенціалу, якими володіє окрема країна або світове співтовариство і які можуть бути використані для економічного, соціального та науково-технічного розвитку.

Своєю чергою, економічні ресурси – це лише частина ресурсів, які є елементами екосистеми і придатні для задоволення певних потреб людини. На думку В. П. Грузинова та В. Д. Грибова, економічні ресурси – це «фактори, які використовуються для виробництва економічних благ» [4]. Інакше кажучи, це речові й особисті фактори виробництва, які застосовують для виробництва продукції і послуг. Стохастичний характер виникнення потреб людства призводить до методичної складності ідентифікації економічних ресурсів. Окрім того, на наш погляд, необхідно дотримуватися балансу між задоволенням сучасних потреб людства та захистом інтересів майбутніх поколінь,

включаючи їхню потребу в безпечному і здоровому довкіллі.

Другий етап «активація» потребує розв'язку проблем, пов'язаних із процесами відбору та комбінації економічних ресурсів (факторів виробництва), інвестиційним забезпеченням, обліком і зміною форми власності. У результаті активації економічних ресурсів утворюється категорія «активи». Оскільки категорії характеризують якість предмету пізнання, формуючи в межах певної предметної сфери в нашому мисленні шлях дослідження, то неможливо уникати їх ґрунтовного аналізу.

Ознайомившись із найбільш поширеними визначеннями категорії «активи підприємства», що використовуються в науковому термінологічному обороті, можна стверджувати, що сьогодні всі вони підлягають розподілу за такими підходами, як: ресурсно-майновий; іманентно-функціональний; вартісний; обліковий; інтегральний. Як показує дослідження, наведений перелік підходів до визначення категорії «активи підприємства» з економічної точки зору можна вважати неповним. Він не включає підходу, що ілюстрував би цю категорію з позиції розгляду процесу перетворення ресурсів підприємства на його активи. Тому зазначений перелік слід доповнити процесним підходом.

Концептуальні підходи до визначення активів підприємства в узагальненому вигляді викладено в табл.

Наведена в табл. класифікація концептуальних підходів до визначення активів підприємства найбільшою мірою відповідає задуму дослідження та становить підґрунтя для переосмислення переходу економічного ресурсу в активи підприємства з позиції динамізму економічної системи.

При виборі ресурсів для активації необхідно пам'ятати, що їх менше, ніж потрібно для задоволення всіх потреб за певного рівня економічного розвитку. Тому варто використовувати ресурси якомога раціональніше та ефективніше. У світі для розв'язання цієї проблеми дедалі частіше керуються принципом «нульового рівня» спожив-

Таблиця Підходи до визначення категорії «активи»			
№	Підхід	Ключовий постулат	Прихильники
1	Ресурсно-майновий	Активи – це ресурси; майно	Т. В. Теплова, В. П. Савчук, А. А. Мазаракі, В. М. Войнаренко, В. М. Пархоменко [5]
2	Іманентно-функціональний	Активи – це джерело прибутків, економічних вигід	Зві Боди (Zvi Bodie), Роберт Мертон (Robert Merton) [6, с. 43]
3	Вартісний	Активи – це акціонерна вартість; власність, що має грошову вартість	Г. Кокінз (Gary Cokins) [7, с. 36–37]
4	Обліковий	Активи – це величина, подана дебетовим сальдо; ліва частина балансу	В. М. Суторміна [8]
5	Інтегральний	Активи – ресурси підприємства + інвестований капітал + вартість + джерело доходу	І. А. Бланк [9, с. 14]
6	Процесний	Активи – це варіативна частина економічних ресурсів підприємства, яка обирається суб'єктом господарювання для здійснення підприємницької діяльності за схваленої бізнес-моделі завдяки своїй здатності (з урахуванням фактору часу та ризику) приносити економічну вигоду і забезпечувати конкурентоспроможність підприємства на конкретному ринку	Авторське бачення

Джерело: Складено автором на основі [5-9]

вання економічних ресурсів. Його назва походить від технології застосування – при визначенні величини економічного ресурсу для активації за нульовий рівень береться той його обсяг, що використаний підприємством за попередній рік, а на наступний період перевищення цього рівня споживання обмежується в державному масштабі відповідним коефіцієнтом (для певних видів економічних ресурсів він може становити від 2 до 7%). За недотримання коефіцієнта з порушника стягується штраф, сума якого подеколи є більшою, ніж прибутки підприємства. На нашу думку, для організації виваженого споживання економічних ресурсів підприємство має виконувати просту залежність: $\{R\} > \{ER\} > \{A\}$,

де R – ресурси; ER – економічні ресурси, A – активи підприємства.

Нині, коли внаслідок кризи фінансові можливості суб'єктів господарювання обмежуються, а якісні ресурси дорожчають, дуже важливо виявити стратегічні напрями діяльності підприємства і сконцентрувати зусилля для вирішення питання активації ресурсів на ключових аспектах бізнесу. Відтак має бути сформовано оптимальний ресурсний портфель підприємства.

Тим часом, на практиці виокремлення ключових активів бізнесу відбувається зазвичай екстраполяційно. Перелік необхідних активів для випуску продукції, яку має намір виготовляти підприємство, складається на базі існуючої технології. Це призводить до виникнення проблем із конкурентоспроможністю продукції та підприємства на товарному ринку, недооцінюванням вартості підприємства на фондовому ринку, зниженням ділової активності суб'єкта господарювання в перспективі.

Ідентифікація активів підприємства повинна здійснюватися відповідно до стратегії його розвитку, забезпечувати бажаний результат у майбутньому. Тому варіація сукупності активів у межах одного напрямку діяльності може бути досить широкою, зважаючи на стратегічний курс кожного окремого підприємства.

На етапі «продуктування» необхідно вирішити коло проблем, пов'язаних із підвищенням ефективності використання наявних активів підприємства задля досягнення бажаного результату. Головне протиріччя цього етапу – це неузгодженість інтересів виробництва і споживання товару. У реальному житті взаємодія виробництва та споживання завжди виступає у певній суспільній формі – вона виявляється лише через економічні відносини. Відбиваючись у виробничих відносинах, потреби людей набувають форми економічних інтересів і стимулів.

Рациональне використання ресурсів великою мірою залежить від технологічного рівня виробництва, тобто сукупності способів та методів, використовуваних для обробки сировини, матеріалів, а також засобів праці. Технічне устаткування, методи виготовлення товарів і послуг постійно вдосконалюються на основі накопичених наукових знань, що забезпечує збільшення випуску продукції за незмінних або й менших витрат сировини, енергії, палива та інших ресурсів. Головним напрямом підвищення ефективності виробництва й рационального використання ресурсів є запровадження маловідходних і безвідходних технологій, що базуються на використанні сучасних досягнень комп'ютеризації та автоматизації, нових видів енергії і сировини.

Розглядаючи проблемне поле етапу «консолідація», слід зазначити, що в основу його авторського бачення покладено концепцію сталого розвитку, яка з'явилася на початку 90-х років XX століття в результаті об'єднання трьох основних точок зору – економічної, соціальної та екологічної. За даними Комісії ООН зі сталого розвитку, 82 країни впроваджують або вже запровадили стратегію сталого розвитку, що становить 42% усіх країн світу та 79% країн, щодо яких є інформація [10].

Таким чином, консолідація економічного, соціального й екологічного результатів діяльності підприємства впродовж відповідного періоду часу буде характеризувати його розвиток. Узгодження цих різних поглядів та їх переклад на мову конкретних заходів, які є засобами досягнен-

ня сталого розвитку, – завдання величезної складності, оскільки всі три елементи сталого розвитку повинні розглядатися збалансовано. Важливі також і механізми взаємодії цих трьох концепцій. Економічний та соціальний елементи, взаємодіючи один з одним, породжують такі нові завдання, як досягнення справедливості всередині одного покоління (наприклад, щодо розподілу доходів) і надання цілеспрямованої допомоги бідним верствам населення. Механізм взаємодії економічного й екологічного елементів породив нові ідеї щодо вартісної оцінки та інтерналізації (обліку в економічній звітності підприємств) зовнішніх впливів на навколишнє середовище. Нарешті, зв'язок соціального і екологічного елементів викликав інтерес до таких питань, як внутрішньопоколінна й міжпоколінна рівність, включаючи дотримання прав майбутніх поколінь, участь громадян у процесі прийняття рішень та ін.

Етап «визнання» потребує вирішення питань, пов'язаних із підвищенням рівня конкурентоспроможності суб'єкта господарювання. Ідеться про забезпечення гармонізації економічного, соціального та екологічного результатів діяльності в умовах впровадження концепції сталого розвитку. Отже, в нашому дослідженні ми розглядаємо конкурентоспроможність підприємства крізь функцію сталого розвитку, наголошуючи тим самим на необхідності переходу суспільства на шлях розвитку енвайронментальної економіки.

Висновки. Оскільки виробничі ресурси обмежені, а потреби безмежні, то суспільне виробництво не може повною мірою задовольняти матеріальні та духовні потреби людей, але воно повинно прагнути до цього, рационально й ефективно використовуючи наявні ресурси. Зміна структур виробництва і споживання для досягнення рациональної активації економічних ресурсів та подальшого ефективного використання активів суб'єктів господарювання має сприяти спрямуванню виробництва на забезпечення реальних, а не віртуальних потреб населення. Виходячи з окреслених протиріч, управління активами підприємства повинно унеможлилювати виникнення та поширення ентропійних явищ на різних етапах трансформації ресурсів в активи підприємства, забезпечувати їх подальше використання задля сталого розвитку і конкурентоспроможності суб'єкта господарювання. Впровадження парадигми сталого розвитку в діяльність виробничих підприємств сприяє підвищенню їх продуктивності, відкриває нові можливості до збалансованого розвою економіки, природного середовища, соціальних відносин.

Література

- Гегель Г. В. Ф. Сочинения / Г. В. Ф. Гегель. – М., 1930. – Т. 5 – 567 с.
- Рєпіна І. М. Моделі трансформації ресурсів в активи підприємства // Формування ринкової економіки : зб. наук. праць. Спец. вип. Регіональний розвиток України: проблеми та перспективи. – Ч. II. – К. : КНЕУ, 2011. – С. 668–675.
- Черевко Г. В. Економіка природокористування / Г. В. Черевко, М. І. Яцків. – Львів : Світ, 1995. – 208 с.
- Грибов В. Д. Економіка підприємства / В. Д. Грибов, В. П. Грузинов. – М. : Финансы и статистика, 2006. – 336 с.
- Теплова Т. В. Моделирование систематического инвестиционного риска на разных этапах развития российского рынка капитала : XI международная научная конференция по проблемам развития экономики и общества: в 3 кн. / Т. В. Теплова, Е. С. Шутова ; отв. ред. Е. Г. Ясин; Гос. ун-т – Высшая школа экономики. – М. : Изд. дом Гос. ун-та – Высшей школы экономики, 2011. – Кн. 1. – С. 548–558.
- Боди Зви, Мертон Роберт. Финансы / Зви Боди, Роберт Мертон ; пер. с англ. – М. : Вильямс, 2003. – 592 с.
- Кокинз Г. Управление результативностью: как преодолеть разрыв между объявленной стратегией и реальными процессами / Гэри Кокинз ; пер. с англ. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2007. – 315 с.
- Суторміна В. М. Держава, податки, бізнес / В. М. Суторміна, В. М. Федосов, В. А. Андрющенко. – К. : Либідь, 1992. – 247 с.
- Бланк І. А. Управление активами и капиталом предприятия / І. А. Бланк. – К. : Ника-Центр, Эльга, 2003. – 448 с.
- The Division for Sustainable Development of the United Nations Department of Economic and Social Affairs. National sustainable development strategies – the global picture, 2007 [Electronic resource]. – Access mode : <http://sustainabledevelopment.un.org/resources.html>

Стаття надійшла до редакції 30 жовтня 2012 року